

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Zeszyty Naukowe
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie

PROBLEMY
ROLNICTWA
ŚWIATOWEGO
Tom 4 (XIX)

Wydawnictwo SGGW
Warszawa 2008

Robert Mroczek¹

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
Państwowy Instytut Badawczy
Warszawa

Wpływ wspólnej polityki rolnej, handlowej i strukturalnej UE na polski przemysł spożywczy na przykładzie sektorów wrażliwych

Impact of the Common Agricultural Policy and the EU commercial and structural policies on the Polish food industry; case study of the sensitive sectors

Abstract. Poland's accession to the EU led to rapid adjustments in the Polish food sector. Opening the enormous common European market, with over 450 million consumers, forced the processing industry to face an extreme competition, while creating at the same time an increased outlet opportunity. Customs barriers ceased to stand in the way and the price and quality of products, as well as good management, became necessary key factors of achieving a market success. Since the Poland's accession to the European Union the number of livestock products processing plants having an export licence for the extended European market has increased significantly. There are ca. 1800 such plants at the moment. Exports of meat and meat products as well as dairy and fish products increased from EUR 2.3 billion in 2003 to ca. EUR 7.9 billion in 2007, i.e. almost three times, despite the strengthening PLN against Euro.

Key words: market, processing industry, European Union, Common Agricultural Policy, trade

Synopsis. Przystąpienie Polski do UE spowodowało szybkie zmiany dostosowawcze w polskim przemyśle spożywczym. Otwarcie dużego wspólnego rynku europejskiego, liczącego ponad 450 mln konsumentów, wystawiło zakłady przetwórcze na dużą konkurencję, stwarzając jednocześnie szansę zbytu dla ich produktów. Przeszły obowiązywać bariery celne, a cena i jakość produktu oraz sprawność działania kadry zarządzającej stały się kluczowymi elementami w odniesieniu sukcesu na rynku. Od wejścia Polski do Unii kilkakrotnie wzrosła liczba zakładów przetwórstwa produktów zwierzęcych z uprawnieniami eksportowymi na poszerzony rynek europejski. Jest ich obecnie około 1800. Eksport mięsa i jego przetworów, produktów mleczarskich i rybnych wzrósł z 2,8 mld zł w 2003 roku do około 7,9 mld zł w 2007 roku, tj. prawie 3-krotnie, pomimo umacniania się naszej waluty względem euro.

Słowa kluczowe: rynek, zakłady przetwórcze, Unia Europejska, Wspólna Polityka Rolna, handel

Wstęp

Niektórym sektorom gospodarki żywnościowej w Polsce zostały przyznane do końca 2007 roku tzw. okresy przejściowe na pełne ich dostosowanie do standardów UE. Okresy te dotyczyły przemysłu mięsnego, drobiarskiego, mleczarskiego i rybnego. Są to działy przetwórstwa zaliczane do tzw. sektorów wrażliwych. Bez spełnienia określonych standardów produkcji, zakłady przetwórcze nie mogą dostarczać swoich produktów do innych państw UE.

Polska przystępując do UE znalazła się na obszarze, na którym występują jednolite warunki konkurencji dla wszystkich uczestników życia gospodarczego. W dziedzinie

---

¹ Dr inż.

gospodarki żywnościowej do roku 2012 na obszarze UE warunki te będą tylko częściowo zmienione.

Sektor mleczarski oraz rybny podlega określonym regulacjom w postaci m.in. systemu kwotowania produkcji mleka oraz limitów połowowych określonych gatunków ryb. Sektor mięsny nie jest wprawdzie bezpośrednio regulowany przez systemy unijne, ale jest w sposób pośredni, m.in. poprzez objęcie polskich rolników dopłatami bezpośrednimi i regulacjami na rynku zbóż, mającymi na celu utrzymywanie cen zbóż i pasz na względnie niskim poziomie. Na rynku żywca, głównie wieprzowego zaniechano bezpośrednich interwencji, ale objęto subwencjami eksportowymi eksport mięsa do krajów trzecich (tj. poza UE).

Celem niniejszego opracowania było określenie, w jaki sposób i w jakim stopniu wspólna polityka rolna, handlowa i strukturalna UE wpłynęły na stan zakładów przetwórczych sektorów wrażliwych w Polsce, w odniesieniu do wartości produkcji, poziomu eksportu oraz dostosowań do wymogów sanitarnych i weterynaryjnych określonych przez Unię Europejską.

Stan dostosowania zakładów przetwórstwa produktów zwierzęcych do standardów UE

Na początku 2004 r., a więc na kilka miesięcy przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, uprawnienia do handlu z krajami UE-15 posiadało w Polsce 101 zakładów przetwórstwa mięsnego, w tym 61 podmiotów działających w sektorze mięsa czerwonego i 40 zakładów z sektora drobiarskiego. W ciągu następnych kilku lat nastąpiły bardzo istotne zmiany w tej strukturze. Uprawnienia do handlu z UE w połowie 2008 r. posiadała w Polsce następująca liczba zakładów: 928 zakładów przemysłu mięsnego, 322 sektora mleczarskiego, 261 przemysłu drobiarskiego i 244 przemysłu rybnego. Łączna liczba zakładów ww. branż spełniających standardy weterynaryjne wyniosła 1755. Ponad połowę z nich stanowiły zakłady przetwórstwa mięsa czerwonego (tabela 1).

Tabela 1. Zakłady przetwórstwa produktów zwierzęcych uprawnione do handlu z Unią Europejską

Table 1. Livestock products processing plants authorised to trade in the European Union

Zakłady uprawnione do handlu z UE w miesiącu	Przemysł mięsny ^a	Przemysł drobiarski ^a	Przemysł mleczarski ^a	Przemysł rybny ^b	Razem
styczeń 2001	19	29	bd	bd	48
styczeń 2004	61	40	bd	bd	101
styczeń 2005	638	175	bd	bd	813
grudzień 2006	896	211	304	211	1622
czerwiec 2008	928 ^c	261	322	244 ^d	1755

a – bez chłodni składowych; b – bez statków przetwórczych; c – w tej liczbie 115 zakładów zajmuje się także przetwórstwem drobiu; d – w tym 8 zakładów specjalizujących się w przetwórstwie krewetek i innych mięczaków

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Inspekcji Weterynaryjnej oraz pracy Urbana [2006]

Największa dynamika procesów dostosowawczych w zakładach przetwórstwa mięsa czerwonego i białego miała miejsce w roku akcesji do UE. W ciągu 12 miesięcy 2004 roku 10-krotnie wzrosła liczba zakładów przemysłu mięsnego z uprawnieniami eksportowymi na

rynek Wspólnoty i na początku 2005 roku było ich 638. Mniejsze tempo zmian odnotowano w branży drobiarskiej. Tu wzrost był na poziomie 4,5-krotnym (tabela 1). Pozostałe zakłady skorzystały z okresów przejściowych i m.in. w oparciu o fundusze pomocowe (np. program SAPARD) zdołały przeprowadzić niezbędne inwestycje.

Wejście do UE nie wywołało żadnych gwałtownych zmian struktury podmiotowej przetwórstwa spożywczego. W bieżącej dekadzie następuje dalszy powolny spadek liczby czynnych zakładów, głównie małych i mikro, tj. zatrudniających do 49 pracowników. Ten proces rozpoczął się już w latach dziewięćdziesiątych i był kontynuowany zarówno bezpośrednio przed wejściem do UE, jak i po akcesji. Nowym zjawiskiem jest odwrócenie wcześniejszej tendencji do osłabiania pozycji dużych przedsiębiorstw. Po roku 2003 obserwuje się bowiem zwiększanie udziału takich przedsiębiorstw w produkcji i zatrudnieniu w całym sektorze, głównie kosztem firm małych i mikro [Wpływ... 2008].

Powszechnym zjawiskiem było i jest zmniejszanie się liczby podmiotów najmniejszych, zatrudniających do 9 osób załogi, określanych w literaturze przedmiotu jako firmy mikro. W latach 2000-2005 liczba przedsiębiorstw mikro działających w sektorze przetwórstwa mięsnego zmniejszyła się o 30%, a w latach 2003-2005 o 7%. W sektorze mięsa czerwonego działa około 2 tys. przedsiębiorstw mikro, co stanowi około 1/5 wszystkich takich przedsiębiorstw w przemyśle spożywczym. W tym sektorze był największy spadek wśród rozpatrywanych sektorów. W pozostałych branżach najwięcej mikro przedsiębiorstw ubyło w przetwórstwie drobiu (25%), ryb (23%) i mleka (9%, tabela 2).

Tabela 2. Najmniejsze i największe przedsiębiorstwa w wybranych branżach przemysłu spożywczego

Table 2. Largest and smallest companies in selected food processing industry sectors

Dział przetwórstwa	Liczba przedsiębiorstw mikro (do 9 osób załogi) w roku			Liczba dużych przedsiębiorstw przemysłowych (powyżej 249 zatrudnionych) w roku		
	2000	2003	2005	2000	2003	2006
Mięso	2776	2115	1962	65	73	83
Drób	179	151	134	13	22	21
Mleko	500	433	454	52	45	46
Ryby	357	294	276	8	8	18

Źródło: [Wpływ... 2008].

Wzrosła natomiast w ostatnich latach liczba dużych przedsiębiorstw przemysłowych zatrudniających powyżej 249 pracowników (poza sektorem mleczarskim). Jest to sygnał powrotu do koncentracji produkcji przemysłu spożywczego. W latach 2000-2006 ponad 2-krotnie zwiększyła się liczebność dużych przedsiębiorstw w sektorze rybnym, o ponad 60% w branży drobiarskiej i o 27% w sektorze mięsa czerwonego. Liczba dużych przedsiębiorstw w sektorze mleczarskim utrzymała się na poziomie z roku 2003, ale była o 11% mniejsza niż w 2000 roku (tabela 2).

Znaczący wzrost liczby dużych przedsiębiorstw w takich sektorach, jak przetwórstwo mięsa (czerwonego i białego) oraz ryb spowodował wzrost udziału tej grupy podmiotów w produkcji każdego z sektorów. W 2006 roku produkcja sprzedana w dużych przedsiębiorstwach przemysłowych sektora rybnego wyniosła 2,3 mld zł i była prawie 3-

krotnie wyższa niż w 2003 roku. W sektorze mięsa czerwonego wzrosła ona o 40%, a w branży drobiarskiej o 24%. Prawie 50% wzrostu sprzedaży odnotowały duże przedsiębiorstwa w sektorze mleczarskim, pomimo tego, że ich liczba w tym czasie tylko nieznacznie się zwiększyła [Wpływ... 2008].

Inwestycje w zakładach sektorów wrażliwych

Integracja z UE wywołała duże ożywienie inwestycyjne w całym przemyśle spożywczym. W latach 2000-2003 najwyższy poziom inwestycji odnotowała branża mięsna, przeznaczając na ten cel średniorocznie 672 mln zł. Na drugim miejscu znalazł się sektor mleczarski ze średnią kwotą inwestycji wynoszącą blisko 540 mln zł rocznie. Zdecydowanie mniejsze nakłady poczyniły przemysł drobiarski oraz rybny, inwestując średniorocznie odpowiednio 93 i 72 mln zł (tabela 3).

Rok 2004 okazał się kluczowym pod względem inwestycji dla branż przetwórstwa produktów pochodzenia zwierzęcego. Najbardziej, bo ponad 2-krotnie w porównaniu ze średnią z lat 2000-2003, poziom inwestycji wzrósł w przemyśle drobiarskim i mięsnym, a niepełna 2-krotnie w przemyśle mleczarskim. W 2005 roku nastąpił spadek inwestycji we wszystkich branżach, ale i tak ich wartość znacznie przekraczała średni poziom inwestycji z lat 2000-2003. Kolejne dwa lata przyniosły ponowny wzrost inwestycji, a największą jego dynamikę odnotował sektor rybny (tabela 3). Znaczący i szybki wzrost inwestycji praktycznie we wszystkich branżach przemysłu spożywczego sprawił, że zakłady przetwórcze w naszym kraju należą do nowocześniejszych zakładów w krajach Wspólnoty.

Tabela 3. Nakłady inwestycyjne w wybranych branżach przemysłu spożywczego^a, mln zł

Table 3. Investment outlays in selected sectors of the food industry, PLN million

Przemysł spożywczy	Rok					
	2000-2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ogółem	4003	4938	6688	5924	6511	6867
w tym branże:						
• mięsna,	572	972	1551	953	1036	1137
• drobiarska,	93	117	259	218	252	197
• mleczarska,	507	663	982	823	875	998
• rybna.	72	61	164	145	167	256

a – dotyczy przedsiębiorstw objętych sprawozdawczością finansową

Źródło: [Wpływ... 2008] oraz niepublikowane dane GUS.

Istotnym wsparciem dla przemysłu rolno-spożywczego były środki pomocowe kierowane z Unii Europejskiej jeszcze przed przystąpieniem Polski do Wspólnoty. Według danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) do końca 2006 roku na wsparcie restrukturyzacji przetwórstwa i poprawę marketingu artykułów pochodzenia zwierzęcego wypłacono zainteresowanym podmiotom blisko 1,3 mld zł. Z tej kwoty największa część pieniędzy trafiła do sektora mięsnego (781,7 mln zł). Sektor mleczarski otrzymał około 388 mln zł, a rybny 112,4 mln zł (tabela 4). Przyznana i wypłacona pomoc była adekwatna do potrzeb poszczególnych branż i liczby działających w nich podmiotów. Największą liczbę wniosków złożyły zakłady przetwórstwa mięsnego (929), następnie

podmioty sektora mleczarskiego (385), a najmniej wniosków, bo 115, złożyli przedstawiciele branży rybnej.

Tabela 4. Liczba zrealizowanych projektów i dokonanych płatności z programu SAPARD w wybranych branżach przemysłu spożywczego (stan na koniec 2006 roku)

Table 4. Number of completed projects and payments made in respective sectors, made by the ARMA under the SAPARD Programme (as of the end of 2006)

Branże	Liczba złożonych wniosków o pomoc	Liczba zrealizowanych płatności	Wyplacona kwota, tys. zł
Wsparcie restrukturyzacji przetwórstwa i poprawa marketingu artykułów pochodzenia zwierzęcego razem	1429	1099	1281853
w tym:			
• sektor mleczarski,	385	327	387711
• sektor mięsny,	929	689	781718
• sektor rybny	115	83	112424

Źródło: [Gradziuk 2007].

Środki pomocowe, m.in. z programu SAPARD, pozwoliły, zwłaszcza małym i średnim przedsiębiorstwom, na dokonanie niezbędnych inwestycji. Bez tych środków niektóre podmioty nie byłyby w stanie sfinansować modernizacji zakładów. Dla przykładu, w 2005 roku dotacje z programu SAPARD stanowiły 1/3 poniesionych wydatków inwestycyjnych w sektorze rybnym, w przemyśle mięsa czerwonego i białego 1/4, a w sektorze mleczarskim 1/6 [Gradziuk 2007].

Produkcja i eksport produktów zwierzęcych w zakładach sektorów wrażliwych

Przystąpienie Polski do Unii oznaczało dla zakładów przetwórczych zniesienie ceł i otwarcie granic w handlu z krajami Wspólnoty. Nastąpił znaczący wzrost wartości produkcji praktycznie w całym przemyśle spożywczym, wynikający m.in. ze wzrostu cen sprzedawanych produktów, zwłaszcza w przypadku lokowania ich na rynkach krajów UE-15. Wzrost nakładów inwestycyjnych w zakładach przetwórczych także miał wpływ na podniesienie efektywności produkcji. We wszystkich analizowanych sektorach wrażliwych zarysowała się wzrostowa tendencja produkcji oraz rozwój eksportu. W latach 2003-2007 wartość produkcji w sektorze mięsnym zwiększyła się o blisko połowę, a udział eksportu w sprzedaży wzrósł o 6,8 p.p. Jeszcze większą dynamikę sprzedaży odnotowały pozostałe sektory przetwórstwa produktów zwierzęcych. Niekwestionowanym liderem w tej grupie jest sektor rybny, który ponad 2-krotnie zwiększył sprzedaż, z czego ponad połowa skierowana została na eksport (w roku 2003 eksport nie przekraczał 40%, tabela 5).

Największy wzrost przychodów ze sprzedaży produktów wystąpił w roku akcesji do UE i dotyczył wszystkich analizowanych sektorów. Największy, bo 31% wzrost miał miejsce w sektorze rybnym, a najmniejszy w sektorze mięsnym, bo 19%. W następnych dwóch latach dynamika przychodów (poza sektorem rybnym) była znacznie mniejsza i

wynosiła od niespełna 2% do 7,5% średnio rocznie. W tym czasie w branży rybnej dynamika ta nadal była bardzo duża i przekraczała 20% rocznie.

Tabela 5. Przychody netto oraz udział eksportu w przychodach w sektorach wrażliwych przemysłu spożywczego^a
Table 5. Net revenues and share of exports in sensitive sectors of the food industry^a

Branża		Rok				
		2003	2004	2005	2006	2007
Mięsna	przychody ze sprzedaży, mln zł	14498,2	17296,4	18585,8	19983,7	21617,7
	udział eksportu w przychodach ze sprzedaży, %	4,4	5,5	8,2	11,1	11,2
Drobiarska	przychody ze sprzedaży, mln zł	4072,8	5204,3	5631,6	5392,3	7022,8
	udział eksportu w przychodach ze sprzedaży, %	18,0	15,7	16,9	17,7	19,5
Mleczarska	przychody ze sprzedaży, mln zł	12173,8	14951,8	16013,6	16564,3	19217,2
	udział eksportu w przychodach ze sprzedaży, %	5,9	8,3	10,4	11,2	10,6
Rybna	przychody ze sprzedaży, mln zł	1871,9	2447,7	2940,2	3639,5	3894,3
	udział eksportu w przychodach ze sprzedaży, %	39,7	43,7	47,4	53,7	52,8

a – dotyczy przedsiębiorstw objętych sprawozdawczością finansową, o zatrudnieniu powyżej 9 osób
Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Tabela 6. Wyniki polskiego handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi, mln euro
Table 6. Results of the Polish foreign trade in agricultural and foodstuff products, million euro

Wymiana handlowa	Rok				
	2003	2004	2005	2006	2007 ^{a)}
Eksport produktów rolno-spożywczych	4010,4	5242,2	7028,0	8467,5	9989,4
w tym do UE-25/27 ^{b)}	2616,7	3781,8	5190,8	6481,7	8040,7
z tego do UE-15	2041,6	2988,2	4063,0	4914,2	5968,6
z tego do UE-10/12 ^{b)}	575,1	793,6	1127,8	1567,5	2072,1
Import produktów rolno-spożywczych	3556,9	4406,5	5373,5	6391,1	7978,3
w tym z UE-25/27 ^{b)}	2175,9	2763,8	3388,1	3997,4	5358,3
z tego z UE-15	1848,5	2395,9	2938,0	3415,1	4493,4
z tego z UE-10/12 ^{b)}	327,4	367,9	450,2	582,3	864,9
Saldo handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi	453,5	835,7	1654,5	2076,4	2011,1
w tym z UE-25/27 ^{b)}	440,8	1018,0	1802,7	2484,3	2682,4
z tego z UE-15	193,1	592,3	1125,0	1499,1	1475,2
z tego z UE-10/12 ^{b)}	247,7	425,7	677,7	985,2	1207,2

a) – dane wstępne, b) – do 2006 roku dane dla UE-25, w 2007 roku dla UE-27 (odpowiednio dla UE-10 i UE-12)
Źródło: [Mroczek i inni 2008].

Znaczący wzrost wartości produkcji w branży mleczarskiej i drobiarskiej wystąpił w 2007 roku i miał on duży związek ze zjawiskami globalnymi. Większy popyt na mleko i

jego przetwory na świecie spowodował znaczący wzrost cen mleka i jego produktów. Na rynku drobiu powróciło zaufanie konsumentów do tego mięsa, po wcześniejszych przypadkach ptasiej grypy.

Wyniki polskiego handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi potwierdzają tendencję, jaka wystąpiła w sektorach wrażliwych. W ciągu czterech lat naszego członkostwa w UE eksport produktów rolno-spożywczych zwiększył się z 5,2 mld euro w 2004 r. do około 10,0 mld euro w 2007 r. (tabela 6). W tym okresie silny wzrost eksportu polskiej żywności nastąpił nie tylko do krajów UE-15, (o 200%), ale także do nowych członków Wspólnoty (o 260%, tabela 6).

Znaczący wzrost eksportu żywności z Polski przyczynił się do poprawy salda obrotów handlowych produktami rolno-spożywczymi. W 2003 r. nadwyżka eksportu nad importem wynosiła 454 mln euro, a w 2007 r. około 2 mld euro, co oznacza jej 4,5-krotny wzrost, pomimo umacniania się naszej waluty względem euro, co dla eksporterów nie jest sprzyjające (w latach 2003-2004 za 1 euro płacono w Polsce około 4,5 zł a w 2007 roku o około 20% mniej).

Wnioski

1. Przemysł spożywczy, aczkolwiek w mniejszym stopniu niż rolnictwo, jest beneficjentem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, o czym świadczyć może wzrost wartości produkcji i eksportu.
2. Członkostwo w UE nadało nowy, bardzo silny impuls wymianie handlowej polskimi produktami rolno-spożywczymi. Eksport mięsa i jego przetworów, produktów mleczarskich i rybnych wzrósł z 2,8 mld zł w 2003 roku do około 7,9 mld zł w 2007 roku, tj. prawie 3-krotnie, pomimo umacniania się naszej waluty względem euro.
3. W szybkim tempie wzrasta liczba zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego posiadających uprawnienia eksportowe na wspólny rynek unijny. Jest ich obecnie około 1800. Spośród tych zakładów najliczniejszą grupę (ponad 50%) stanowią zakłady przetwórstwa mięsnego.
4. Środki programu SAPARD były istotnym uzupełnieniem innych źródeł finansowania inwestycji w zakładach przemysłu spożywczego i miały pozytywny wpływ na terminowe dostosowanie się przedsiębiorstw do norm sanitarnych i weterynaryjnych, bez spełnienia których nie mogłyby eksportować swoich produktów na poszerzony rynek unijny.

Literatura

- Gradziuk K. [2007]: Realizacja programu SAPARD w Polsce – zróżnicowanie regionalne. Raport PW nr 85. IERiGŻ-PIB, Warszawa, ss. 18.
- Mroczek R., Szczepaniak I., Urban R. [2008]: Korzyści z integracji z Unią Europejską. *Nowe Życie Gospodarcze* nr 10, dodatek specjalny *Rolnictwo Dzisiaj i Jutro*, ss. 15-21.
- Urban R. [2006]: Stan głównych działów gospodarki żywnościowej po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Sektor zbożowy, mięsny i napojów. Raport PW nr 25. IERiGŻ-PIB, Warszawa, ss. 34.
- Wpływ integracji z Unią Europejską na polską gospodarkę żywnościową [2008]. R. Urban (red). Raport PW nr 90. IERiGŻ-PIB, Warszawa, ss. 107.